

O'ZBEKISTONDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLIYALASHTIRISH VA XALQARO HAMKORLIKNING O'RNI**Rahmataliyev Muzaffar Eshdavlatovich**Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Iqtisodiy statistika” kafedrası PhD, dotsenti**Shavkatov Behruz Rustam o'g'li**Bank ishi fakulteti 3-kurs talabasi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
E-mail: shavkatovbehruz02@gmail.com

ORCID: 0009-0007-0780-5724

Kalit so'zlar: Innovatsiya, bozor iqtisodiyoti, intellektual mulk, innovatsiya siyosati, patent.

O'zbekiston Respublikasi ham innovatsiya faoliyatini amalga oshirish va rivojlantirish bo'yicha o'ziga xos tajribalarga ega davlat hisoblanadi. Mazkur davlatda ham bozor iqtisodiyotiga o'tish davrining dastlabki yillarida innovatsiya faolligining sezilarli darajada pasayib ketishi yuz berdi. Jumladan, ITTKilarini moliyalashtirish 2000 yilga kelib Qozog'iston, Rossiya, O'zbekiston davlatlarida 1990 yildagiga nisbatan o'rtacha 30-33 %ni tashkil etdi, bu ko'rsatkich Armaniston, Gruziya, Qirg'iziston, Tojikiston, Moldoviyada – 16-18 %ga to'g'ri keldi. [1]

Bu holat mazkur sohada faoliyat ko'rsatuvchi xodimlar sonining qisqarishiga ham olib keldi. Jumladan, 1991-2002 yillardagi ko'rsatkich Uzbekistonda – 5686 dan 3542 gacha (38 %), Armanistonda – 4362 dan 2234 gacha (49 %), Belarusiyada – 6388 dan 4225 gacha (33 %), Qozog'istonda – 5045 dan 3631 gacha (28 %), Qirg'izistonda – 1319 dan 803 gacha (39 %), Rossiyada – 134 176 dan 102 419 gacha (24 %)ni tashkil etgan.[2]

Bu mamlakat innovatsiya faolligiga o'z ta'sirini o'tkazmay qolmadi. Shu sababdan hukumatimiz tomonidan innovatsiya faoliyatini rivojlantirish va buning uchun qulay sharoitlarni yaratish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Jumladan, mustaqil mamlakatda innovatsiya faoliyatining rivojlanishiga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1992 yil 7 avgustdagi “Fan va innovatsiya faoliyati rivojlanishini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash to'g'risida”gi Farmoni asos soldi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 19 yanvarda “Xalqaro ilmiy-texnikaviy aloqalarni rivojlantirishni, xalqaro va xorijiy tashkilotlar va jamg'armalar grantlari bo'yicha ilmiy dasturlar va loyihalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash to'g'risida”gi 31-sonli Qarorining qabul qilinishi O'zbekistonning xalqaro ilmiy-texnikaviy aloqalarni rivojlantirishni hamda xalqaro va xorijiy tashkilotlar va jamg'armalar bilan turli grantlar bo'yicha dasturlar va loyihalar amalga oshirish hamda ularni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga keng yo'l ochib berdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-436- sonli Qarori asosida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida Fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish qo'mitasi tashkil etildi va u bugungi kunda samarali faoliyat yuritib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007 yil 14 martdagi “Ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, texnik va texnologik qayta jihozlashni rag'batlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PF-3860-sonli Farmonining qabul qilinishi xo'jalik sub'ektlari tomonidan ishlab chiqarishni muntazam modernizatsiyalash, texnik va texnologik jihatdan qayta jihozlash, uni yuqori sifatli, raqobatbardosh, eksportga yo'naltirilgan mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish imkonini beradigan ilg'or zamonaviy uskunalar bilan ta'minlashga qaratilgan keng va samarali rag'batlantirish tizimini yaratishda muhim ahamiyat kasb etdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-916-sonli Qarori asosida Innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va loyihalar respublika yarmarkasi har yili o'tkazilishi yo'lga qo'yildi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2008 yil 7 avgustdagi "Ayrim fanlar chuqur o'rganiladigan davlat ixtisoslashtirilgan umumta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi 173-sonli Qarori O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008 yil 29 fevraldagi PQ-805-sonli Qarori bilan tasdiqlangan "Yoshlar yili" davlat dasturi samarari ijrosini ta'minlash maqsadida respublikamizda ayrim fanlar chuqur o'rganiladigan davlat ixtisoslashtirilgan umumta'lim muassasalari faoliyatini yanada takomillashtirish maqsadida davlat ixtisoslashtirilgan umumta'lim muassasalarining ayrim fanlar chuqur o'rganiladigan quyidagi turlari tashkil etildi:

- ayrim fanlar (20 % fanlar) chuqur o'rganiladigan ixtisoslashtirilgan maktablar;
- ayrim fanlar (40 % fanlar) chuqur o'rganiladigan ixtisoslashtirilgan maktab-internatlar;
- futbol bo'yicha ixtisoslashtirilgan maktab-internatlar.

Bular kelajakda innovatsiya sohasi rivojiga munosib hissa qo'shuvich yosh, malakali kadrlarni tayyorlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2009 yil 20 may "Innovatsion loyihalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 144-sonli Qarori mamlakatimizda innovatsion loyihalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishga doir qo'shimcha rag'batlantirishlar tizimini shakllantirishga qaratildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011 yil 24 maydagi "O'zbekiston Respublikasining intellektual mulk agentligini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-1536-sonli Qarori ijrosini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2011 yil 8 iyun "O'zbekiston Respublikasi intellektual mulk agentligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 166-sonli Qarori qabul qilindi. Unga ko'ra O'zbekiston Respublikasi intellektual mulk agentligi tashkil etilib, Agentlik mamlakatda intellektual mulkning huquqiy muhofazasini ta'minlash va ularga bo'lgan huquqlarni himoya qilish sohasidagi yagona davlat siyosati amalga oshirilishini ta'minlovchi va mulkiy huquqlarni jamoaviy asosda boshqaradigan tashkilotlarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi va ular faoliyatini nazorat qiluvchi maxsus vakolatli davlat organi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Hukumati va Braziliya Hukumati o'rtasida 2009 yil 28 may kuni Braziliya davlatida tuzilgan "Texnikaviy hamkorlik to'g'risida"gi Bitim 2011 yil 9 iyundan kuchga kirgan bo'lib, Mazkur Bitim quyidagi muhim ahamiyatga ega sohalarda texnikaviy hamkorlikni rag'batlantirishni o'z oldiga maqsad qilib olgan:

- a) ta'lim;
- b) sog'liqni saqlash;
- v) tabiatni muhofaza qilish;
- g) kommunal xo'jaligi;
- d) suv resurslarini boshqarish;
- ye) fan va innovatsiya texnologiyalari;
- j) qishloq xo'jaligi;
- z) energetika;
- i) telekommunikatsiyalar;
- k) va boshqa tomonlar tarafidan belgilangan sohalar.

Bundan tashqari, O'zbekiston BMT bilan hamkorlik asosida 2010-2015 yillarga mo'ljallangan "Innovatsiya siyosati va texnologiyalar transferi sohasida qo'llab-quvvatlash" nomli loyihaning asosiy maqsadi O'zbekistonda innovatsion infratuzilmani rivojlantirishni BMT Rivojlantirish Dasturi yordamida qo'llab-quvvatlashda iborat. Loyihaning umumiy qiymati 638,566 AQSh dollarini tashkil etadi.

O'zbekiston davlati innovatsiya sohasida xorij davlatlari bilan aloqalarni rivojlantirishga alohida

e'tibor qaratib kelmoqda. Jumladan, 2008 yil 10 oktabrda Bishkek shahrida MDH davlatlari rahbarlari Kengashi yig'ilishida davlatlar rahbarlari tomonidan "2010 yil MDHda fan va innovatsiyalar yili" deb e'lon qilindi. MDH davlatlari rahbarlari Kengashi qarori bilan 2008 yil 14 noyabrda 2020 yilgacha bo'lgan davrga Hamkorlikni iqtisodiy rivojlantirish Strategiyasi tasdiqlandi va uning tarkibida innovatsion hamkorlikka katta o'rin ajratildi.

Shuningdek, 2011 yil 19 may kuni Minsk shahrida MDH davlatlari Hukumatlari tomonidan "MDH qatnashchilari – davlatlarining innovatsiya faoliyati uchun informatsiya" nomli Bitim tuzildi va ushbu Bitimning asosiy maqsadi MDH davlatlari innovatsiya faoliyatining informatsion infratuzilmasini yaratish va u orqali innovatsiya faoliyati ishtirokchilarining tezkor va ishonchli informatsiyalarni olish orqali innovatsion integratsiya jarayonlari samaradorligini oshirishga qaratildi.

O'z navbatida, respublikamizda ham MDH davlatlaridagi singari BMT Rivojlanish Dasturi (BMTRD) loyihasi asosida O'zbekiston Respublikasining 2012-2020 yillarga innovatsion rivojlanish Konsepsiyasi ishlab chiqilib, unga ko'ra, quyidagi umumiy natijalarga erishish ko'zda tutilgan.

2012-2020 yillarga iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning maqsadli yo'nalishlari[4]

Ko'rsatkichlar	2010 y. (hisobot)	Prognoz parametrlari	
		2012-2015 yy.	2016-2020 yy.
YaIMga nisbatan ilmiy-texnik ishlarga xarajatlar ulushi, %	0,2	1,0	3,0
Yuqori texnologiyali tarmoqlar ulushi (YaIM	1,3	15,0	31,0
Innovatsion mahsulotlar ulushi (YaIM jami	2,9	15,0	22,0
Innovatsiya faoliyatiga xarajatlar ulushi (mahsulot hajmiga nisbatan, %)	0,4	2,8	5,0
Umumiy eksportda innovatsiya mahsuloti	5,76	15,0	28,0
Tabiiy fanlar va injenerlik ta'lim bo'yicha	28,7	40,0	45,0
Patentlar soni, har yili xorijiy patent muassasalarida O'zbekiston rezidentlari tomonidan ro'yxatdan o'tkaziluvchi,	8****	1000	1300

Ushbu jadval ma'lumotlari istiqbolli davrlarda O'zbekistonda innovatsiya faoliyatining har tomonlama rivojlanishiga katta e'tibor qaratilganligi va ishlab chiqilgan Konsepsiya ijrosi natijasidan yuqori samaralarga erishish belgilanganligini ko'rish mumkin.

Umuman olganda, O'zbekiston innovatsiya faoliyatini moliyalashtirish va rivojlantirish borasida keng qamrovli va istiqbolli siyosatni amalga oshirib kelmoqda. Bunda, nafaqat, xorij davlatlari amaliyotini tahlil qilib orish bilangina cheklanmasdan, ular va xalqaro tashkilotlar bilan innovatsiya faoliyatini rivojlantirish bo'yicha yaqindan hamkorlik aloqalarini o'rnatib va amalga oshirib kelmoqda. Bu yuqorida tahlil qilingan jadval ma'lumotlari tasdiqlaganidek, innovatsiya sohasi taraqqiyotida muhim omil bo'lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Baynev V. F., Saevich V. V. Perexod k innovatsionnoy ekonomike v usloviyax mejgosudarstvennoy integratsii: tendensii, problemy, belorusskiy opyt: Monografiya. – Mn.: Pravo i ekonomika, 2007. – S. 81 (180 s.)
2. Baynev V. F., Saevich V. V. Perexod k innovatsionnoy ekonomike v usloviyax mejgosudarstvennoy integratsii: tendensii, problemy, belorusskiy opyt: Monografiya. – Mn.:

Pravo i ekonomika, 2007. – S. 20.

3. Indikatori nauki, texnologiy i innovatsionnoy deyatelnosti Respubliki Uzbekistan. Komitet po koordinatsii razvitiya nauki i texnologiy pri Kabinete Ministrov Respubliki Uzbekistan: Statisticheskiy sbornik. – T., 2011. – Str. 120-124.

4. O‘zbekiston Respublikasining 2012-2020 yillarga innovatsion rivojlanish Konsepsiyasi asosida tuzildi (www.inno.uz/downloads/publications/concept)

5. M.Raxmataliev “Innovative development at poultry enterprises in conditions of globalization of agricultural markets in Uzbekistan” V setevom, retsenziruemom, referiruemom i indeksiruemom jurnale «Byulleten nauki i praktiki» v № 7 (iyul) 2018 g.